

עיראק בשירות משמרות המהפכה: המיליציות הפרו-איראניות במלחמה והמאבק על עתיד המדינה

ירון שניידר | גיליון 2146 | 27 במאי 2026

מאז תחילת המלחמה מול איראן ב-28 בפברואר, המיליציות השיעיות הפרו-איראניות בעיראק לקחו אחריות על מאות תקיפות טילים וכטב"מים נגד מטרות מקומיות ואזוריות, וביניהן ישראל. תקיפות אלו הן איתות ברור לחומרתם של שני אתגרים ביטחוניים: התחזקות כוחן הפוליטי, הכלכלי והצבאי של המיליציות בעיראק ופעילותן בשירות המשטר האיראני, ממנו המשיכו לקבל סיוע צבאי במהלך המלחמה. הממשלה החדשה שקמה בעיראק בימים האחרונים, בגיבוי המחנה הפרו-איראני בפרלמנט, מבטאת מגמה זו, אם כי ברקע ניכרת נחישות גוברת של הממשל האמריקאי לדחוק בראש ממשלת עיראק לפרק את המיליציות ממשקן ולהפעיל סנקציות כלכליות נגד אישים ומוסדות הקשורים לפעילותן. עבור ישראל ומדינות האזור שהיו יעד לתקיפות המיליציות, מדובר בהזדמנות לשתף פעולה עם ארצות הברית כדי לגבש אסטרטגיה ברורה לפגיעה בתהליך התעצמות המיליציות העיראקיות והשתלטותן ההדרגתית על משאבי המדינה ונכסיה הביטחוניים.

רקע: התחזקות ההשפעה האיראנית בעיראק

החודשים האחרונים זימנו לעיראק שני מאורעות משמעותיים ביותר להערכת מצבה כמדינה ולניתוח המעורבות האיראנית בה. המאורע הראשון הוא התהליך הפוליטי שהחל לפני כחצי שנה וכלל שלושה שלבים: קיום הבחירות לפרלמנט בנובמבר, מינוי נשיא חדש, ניזאר אמדי, בהצבעה בפרלמנט באפריל והטלת הרכבת הממשלה על מועמד "מסגרת התיאום" (הקואליציה השיעית הפרו-איראנית – גוש המפלגות הגדול ביותר בפרלמנט), עלי א-זייד, שממשלתו קיבלה את אמון הפרלמנט במאי.

המאורע השני הוא המלחמה עם איראן, שמראשיתה השתלבו בה – על פי הודעותיהן והתיעוד שפרסמו ובשונה ממבצע "עם כלביא" ביוני 2025 – המיליציות השיעיות הפרו-איראניות ששיגרו מאות טילים וכטב"מים אל הכוחות האמריקאים בעיראק, וכן אל ישראל ומדינות ערביות שכנות. בתגובה לכך, ביצע צבא ארצות הברית תקיפות נרחבות נגד המיליציות העיראקיות בכלל ומנהיגיהן בפרט. זאת ועוד, באחרונה פורסם ב"וול סטריט ג'ורנל" כי ישראל הקימה במהלך המלחמה בסיס צבאי באזור המדבר העיראקי כמרכז לוגיסטי שנועד לתמוך במאמץ הלחימה בשטח איראן, ובכלל זה לאפשר פעולות חילוץ והצלה.

שני המאורעות, על הסתעפויותיהם, חיזקו את ההנחות הקיימות לגבי הכוח הפוליטי והצבאי שצברו המיליציות השיעיות הפרו-איראניות בעיראק בשנים האחרונות, ומחויבותן להירתם לפעולה צבאית בשירות המשטר האיראני בעת חירום. מנגד, התגובה האמריקאית על התפתחויות צבאיות ופוליטיות אלה המחישה את נחישותו של הממשל האמריקאי לפגוע

במיליציות. זאת, כדי לערער את השפעתה של איראן בבגדאד מחד ולסייע למוסדות השלטון העיראקי – במיוחד הצבא ומנגנוני ביטחון הפנים – לפעול נגד השתלטות המיליציות מאידך.

חשיבות הזירה העיראקית עבור איראן

המלחמה הנוכחית הביאה לשיא את ניצול שטח עיראק על ידי איראן כזירה למימוש התוכנית האיראנית, ובכך המחישה את היותה של עיראק נכס אסטרטגי-צבאי מהמעלה הראשונה עבור המשטר האיראני. הקשר הישיר של משמרות המהפכה עם המיליציות השיעיות השותפות לציר בהובלת איראן, התבטא – לפי דיווחים שהגיעו מעיראק בזמן המלחמה – במשלוחי נשק שהועברו מאיראן ובהגעת קצינים מכוח קודס לשטח עיראק לצורך מעורבות בפעולות הלחימה שם. היבט נוסף של פעילות חוצה גבולות שקשרה את החזית העיראקית במלחמה לחזית המרכזית באיראן הוא המהלך האיראני לבלימת מתקפות אפשריות מצד האופוזיציה למשטר היושבת בעיראק, בדגש על ארגונים בחבל הכורדי (שבדיעבד הנשיא טראמפ אישר כי הועברו להם משלוחי נשק). על רקע זה, איראן והמיליציות בעיראק תקפו באופן מאסיבי מטרות בחבל הכורדי במהלך המלחמה. בנוסף לכך, שיירות של מיליציות מעיראק נצפו בשטח איראן, ככל הנראה גם כדי למנוע פעילות אפשרית של אופוזיציה למשטר או ניסיונות לחידוש המחאה שקדמה למלחמה ודוכאה באלימות.

גם אחרי תחילת הפסקת האש, המשיכה עיראק להוות זירה חשובה עבור איראן ושחקני "הציר השיעי". זאת, במיוחד לאור השפל הכלכלי הנגזר מהשלכות המלחמה הפנימיות, ממשבר הורמוז ומהמצור האמריקאי על איראן. במציאות זו, המשטר האיראני נחוש לשמור על עיראק כמסדרון לפעילות כלכלית עוקפת סנקציות, כפי שמעידות הודעות הממשל האמריקאי בעניין סנקציות על אישים, מוסדות פיננסיים ואף בעלי תפקידים בממשלה בעיראק (בתחילת מאי הוכנס לרשימת הסנקציות סגן שר הנפט, מעראג' אל-בהדלי). מנהיגי מיליציות, חברות לייצוא נפט ובעלי תפקידים ממשלתיים מעורבים בפעולות מכירה של נפט איראני דרך עיראק, תוך עקיפת מנגנון הסנקציות הבינלאומיות על איראן. זאת, בנוסף להתערבותן של המיליציות הפרו-איראניות שמשתלטות על כספי מדינה בשתי דרכים: האחת, דרך ארגון הגג של המיליציות הפרו-איראניות (PMF) הממומן על ידי עיראק בעקבות הפיכתו לחלק מגופי הביטחון של המדינה על פי חקיקה משנת 2016. השנייה, ישירות דרך תקציבים שמגיעים לנציגי המיליציות במשרדי הממשלה.

השימוש הנרחב בזירה העיראקית במלחמה באמצעות המיליציות הפרו-איראניות, וכן החשיבות האסטרטגית והכלכלית שלה עבור המשטר האיראני כמרחב להברחות נשק ולעקיפת הסנקציות הכלכליות מחדדים את האינטרס האיראני לשמור את מוקדי הכוח השלטוניים בידי המיליציות בפרט או נאמני המשטר בכלל (לרבות ראש הרשות השופטת פאיק זידאן, הנחשב אף הוא מקורב מאוד למשמרות המהפכה). לאור זאת, התרבו בשבועות האחרונים ביקורי מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, אסמאעיל קאאני, בבגדאד ופגישותיו עם נציגי "מסגרת התיאום" – על רקע דיווחים אודות יריבות פנימית בין המנהיגים החברים בה. מעבר לתיאום הצבאי, הייתה לביקורים אלה חשיבות פוליטית – תיאום בין הפלגים כדי להבטיח שהממשלה בבגדאד תישאר בידי המחנה הפרו-איראני.

תגובת ארצות הברית

עוד לפני המלחמה, מתוך מודעות להתחזקות מעמד המיליציות הפרו-איראניות ונציגיהן בשלטון העיראקי, ניכר כי הנשיא טראמפ ואנשי ממשלו החמירו את דרישותיהם מממשלת עיראק לפעול נגדן. ראש הממשלה הקודם, מוחמד א-סודאני (שהוא עצמו שותף ל"מסגרת התיאום" הפרו-איראנית), נקרא על ידי וושינגטון לפעול לפירוק המיליציות ולהרחקתן מהשלטון. לאחר הבחירות, טראמפ אף הטיל וטו על מינוי מחודש לראשות הממשלה של נורי אל-מאליכי, שידוע בקשריו עם המיליציות ועם המשטר האיראני. ארצות הברית גם איימה להטיל על עיראק סנקציות כלכליות אם אל-מאליכי יהיה המועמד הנבחר.

בנוסף להתערבות טראמפ, העיבו על מועמדותו של אל-מאליכי גם מתחים פנימיים בינו לבין ראש הממשלה היוצא, א-סודאני. לבסוף, הוא נאלץ לסגת מהמרוץ לראשות הממשלה, לא לפני שהוסכם על מועמד פשרה בין נציגי "מסגרת התיאום" – שבדיעבד קיבל גם את ברכתו ותמיכתו של טראמפ – עלי א-זייד, איש עסקים שיעי נטול עבר פוליטי משמעותי, אך ידוע בקשריו עם נאמני איראן. בין העסקים שניהל בולט בנק השקעות שבשנת 2024 הוטלו עליו סנקציות אמריקאיות בשל הברחת דולרים אמריקאים לאיראן. קשריו של א-זייד עם איראן ועם המיליציות ידועים לממשל האמריקאי, ובכל זאת נראה שטראמפ מעוניין לתת לו "חיבוק דוב". זאת, כצעד ראשון של ניסיון להשפיע על מדיניות הממשלה החדשה בבגדד, בשילוב רשימת דרישות הכוללת צעדים מעשיים ובהם הרחקת המיליציות מהממשלה, הפסקת מימון וצמצום המעורבות האיראנית בחוגי השלטון בעיראק.

מבחן הביצוע של א-זייד, שהבטיח עם כניסתו לתפקיד לחזק את סמכות המדינה העיראקית, רק מתחיל. אולם, בהתחשב בכוח ההשפעה הפוליטי העצום שיש בידי "מסגרת התיאום" בפרלמנט ובממשלה, והכוח הצבאי והכלכלי שצברו המיליציות, נראה שהשלטון בעיראק נותר עם אותה המסגרת "בשינוי האדרת" – הפנים החדשות בממשלה. זוהי תוצאה בעייתית ואף מסוכנת של תהליך הבחירות והרכבת הממשלה. משמעותה המשך כרסום איראן ושלוחיה ביסודות המשטר שעיצבה ארצות הברית בעיראק והיחלשות מוסדות המדינה הריבוניים. תהליך זה עלול להוביל בהדרגתיות להתערעות מוחלטת של הסדר הפוליטי שארצות הברית הייתה שותפה לכינונו מאז 2003, ושכסותו היא עדיין פועלת בעיראק ומסייעת לצבאה, גם אחרי צמצום כוחותיה שם. הביטוי המורגש ביותר להיחלשות ריבונות המדינה העיראקית הגיע בזמן המלחמה, שהתאפיינה בהיעדר שליטה במצב מצד הצבא ומנגנוני הביטחון והמודיעין נוכח מתקפות בלתי פוסקות של המיליציות הפרו-איראניות. בהיעדר צעדי ריסון נגדן, פעלו המיליציות בחופשיות. הן אף הפגינו תעוזה בתקיפות מרובות של מתקנים אמריקאיים, בסיסים ונכסים בחבל הכורדי ואף מטה של מנגנון המודיעין הלאומי העיראקי בבגדאד.

מאורעות המלחמה הוכיחו כי מעבר לדומיננטיות שצברו בפוליטיקה העיראקית, בפרלמנט ובממשלה, המיליציות מסוגלות לפעול בכל שטח עיראק בחופשיות, ללא גבולות או ריסון מצד הגופים הרשמיים האחראים על אכיפת החוק במדינה. זהו הסימן המדאיג ביותר לכך שבהקשר הביטחוני, ריבונותה של עיראק הלכה ונשחקה כמעט לחלוטין בפני מהלכי המיליציות ואיראן. ועדיין – המוסדות הביטחוניים העיראקיים ובראשם הצבא יכולים לפעול נוכח תופעה מסוכנת זו. לשם כך, הם יכולים לקבל סיוע הגנתי והתקפי מארצות הברית – שלא ויתרה על נוכחותה בעיראק גם בזמן המלחמה והמתקפות הממוקדות על בסיסה ומתקניה הדיפלומטיים, והוכיחה כי היא יודעת לפגוע במנהיגי המיליציות ולהשמיד את בסיסהן כאשר מתעורר צורך בסיכול איומים על כוחותיה. בהקשר המדיני, התברר כי נשיא ארצות הברית מסוגל להטיל וטו על מינוי ראש ממשלה הידוע בקרבתו לאיראן ולמיליציות, ולקבל את מבוקשו תוך איום בהטלת סנקציות שיפגעו בכלכלה העיראקית.

אולם, מעבר להפעלה ספורדית של כוח צבאי, דיפלומטיית איומים וסנקציות כלכליות בניסיון לפגוע במיליציות ולדחוק אותן החוצה מחוגי השלטון, נדרשת תוכנית פעולה או אסטרטגיה מגובשת בהובלת ארצות הברית לצמצום ההשפעה של איראן והמיליציות הפרו-איראניות בעיראק. זהו גם אינטרס מובהק של ישראל ושכנותיה המפרציות של עיראק, שהותקפו פעמים רבות משטחה במהלך המלחמה. בהנחה שצבא עיראק ומנגנוני הביטחון שלה עדיין מתקשים או מהססים לפעול בנחישות נגד המיליציות, צבא ארצות הברית יכול לסייע להם בכך על בסיס יומי – כשם שתמך במאמצי הלחימה נגד דאע"ש וארגוני טרור נוספים – תוך וידוא שהסיוע הצבאי והכספי שמעניקה ארצות הברית לעיראק מנותב לחיזוק בטחונה וריבונותה.

בנוסף, ניתן לנצל את פגיעותן הכלכלית של איראן והמיליציות בעיראק בתחום תעשיית הנפט, המהווה מקור מרכזי להכנסות עבודה, באמצעות הטלת סנקציות ממוקדות נגד רשת האישים והגופים בתעשיית הנפט העיראקית שקשורים למימון פעילות המיליציות. כמו כן, ניתן להטיל סנקציות על אישים וחברות המעורבים בייצוא נפט איראני מעיראק לצורך עקיפת הסנקציות הבינלאומיות.

לבסוף, יש חשיבות לפעילות סיכולית ממוקדת נגד ה"גרעין הקשה" של המיליציות (כגון "גדודי חיזבאללה") המצהירות על סירובן לדון בפירוק מנשק או מסירתן למדינה. לקראת הרכבת הממשלה הנוכחית, הציעה ארצות הברית פרס כספי למי שימסור מידע על כמה ממנהיגיהן. הפגיעה במנהיגים, בשילוב מכלול מאמצים צבאיים וכלכליים שנועדו להחליש את פעילות המיליציות ולהצר את צעדיהן, עשויים להיות המפתח לצמצום איומי המיליציות והמעורבות האיראנית וכן לחיזוק הריבונות העיראקית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.